



DUNGENSE HISTORIËN

Onafhankelijk Tijdschrift voor de Geschiedenis van Den Dungen

16^e jaargang, februari 2022
Dit is nummer 50 en het laatste.

Wij danken onze lezers van harte voor hun belangstelling.

Hoe groot was een Dungense lopense?

In dit tijdschrift wordt vaak als grootte maat van stukken land de lopensaet of lopense gebruikt. Hoe groot was 1 lopense? Zou het 0,11034101 ha zijn?¹
De voor de hand liggende methode is de oude maat in het verpondingsboek van 1704 te vergelijken met de oppervlakte in nieuwe maat van de percelen in OAT (Ooorspronkelijke aanwijzende tafel van het kadaster van 1832). Van latere opmetingen van de oppervlakte (bijv. bij redres) kunnen er verschillende redenen voor een ev. verschil zijn.

Alle percelen in de gemeente zijn in principe daarvoor bruikbaar, uitgezonderd natuurlijk de grondstukken die in de tussentijd (1822) geheel of gedeeltelijk werden vergraven bij de aanleg van de kanaal.

Er blijken verschillende struikelblokken te zijn op weg naar een aanvaardbaar antwoord.

1. De konkordantie tussen de percelen van 1704 en van 1832 is op zich al moeilijk genoeg op te stellen.
2. Er kan in de tussentijd geschoven zijn met grenspalen, grensstenen en sloten of nog andere perceelscheidingen. De rivier de Aa was nog niet gevangen tussen dijken en kon zijn loop nog verleggen. Percelen van 1704 kunnen zijn samengevoegd of gesplitst.
3. Notaris en landmeter Mans stelde het verpondingsboek 1704 op, maar rekenen was waarschijnlijk niet zijn sterkste kant. Zijn meet- en schrijffouten zijn niet meer te achterhalen.
4. De nauwkeurigheid van de opgegeven grootte varieert; soms is het 1 lopense, soms 28 roeden (hetgeen afgerond ook 1 lopense is). In het Bosch' broek zijn heel wat kavels waarvan de grootte 2 of 3 morgen was, terwijl het bij andere nauwkeuriger om mergen, hont en roede gaat. Deze onnauwkeurigheid werkt door in de berekening van het antwoord.
5. Welke percelen dient men te kiezen voor de berekening. Grote of kleine?

Een lopen is een inhoudsmaat. Met 1 lopen zaad kan 1 lopenzaad land bezaaid worden. De schijfwijze is lopensaet of lopensaet, en lopense.

Willekeurig zijn 15 percelen in sectie A en C gekozen waarvan min of meer bekend is dat ze onveranderd van grootte zijn en die in het verpondingsboek worden opgevoerd tot op het niveau van roeden. Daarmee kan worden berekend dat in Den Dungen 1 lopensaet = 0,1105 ha ± 0,0203 ha, zodat het antwoord op de vraag in de titel moet zijn 1 lopensaet = 0,11±0,02 ha.

perceel	grootte 1704 *	grootte 1832 §	ha/lop
A196	2 m 3 h 29 r	1,7740 ha	0,1118
A197	4 h 14 r	0,5390	0,1219
A199	4 h 14 r	0,3800	0,0860
A200	4 lop 8 r	0,5580	0,1316
A203	1 m 1 ½ h	0,8990	0,1199
A204	1 m 2 h 22 r	1,0210	0,1179
A205	1 m 3 h 12 r	1,0990	0,1174
C150	4 m 3 h 11 r	1,7210	0,0630
C151	1 m 5 h 2 r	1,3790	0,1247
C152	2 m 24 r	1,5020	0,1181
C153	3 m 1 r	1,4140	0,0784
C154	3 m 3 h 20 r	1,8500	0,0856
C110+160	5 m 5 h 2 r	4,3310	0,1235
C161	2 m 2 h 4 r	1,6520	0,1170
C162	1 m 8 r	0,8370	0,1341

1 mergen = 6 hont = 6 lopense; 1 lopense = 33⅓ roeden in kwadraat Bossche maat.

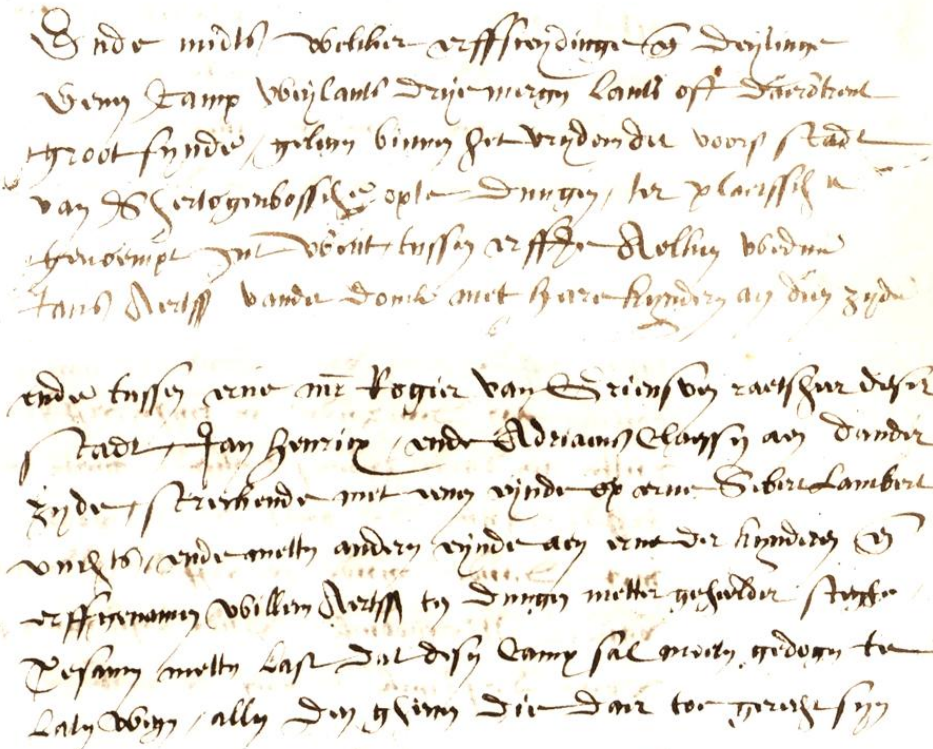
* volgens verpondingsboek 1704.

§ volgens Eerste boek der berekening van de perceelen, 1821, gewijzigd voor 1832.

Kruse en Lijzen meenden hun opgave te kunnen doen tot op 1 cm² nauwkeurig, wat belachelijk is.

Een akte uit het Woud

De kinderen van Rutger mr. Peter Comans en Peterke Jans Suijsken maakten in 1633 een deling van de goederen van hun ouders.² De kinderen heetten Peter, Jan en Oda (in de akte Oeijken, Oijke). De tussenvoeging *mr.* staat er omdat Peter een meester-chirurgijn was. In het derde lot van de deling werd zoon Jan o.a. land in het Woud toebedeeld.



Ende mits welker erffscijdinge ende deijling
Vann camp weijlant drije mergen lants oft daerontrent
groot sijnde, gelegen binnen het vrydom der voors. stad
van Shertogenbossche opte Dungen, ter plaetsse
genoempt jnt Wout tussen erfhe Aelken wedue
Jans Aertss van der Donck met hare kynderen aen d
eene zijde ende tussen erve mr. Rogier van Griensven
raetsheer deser stad, Jan Henricx ende Adriaans
Claessen aen d ander zijde, streckende met een
eijnde op erve Sebert Lambert vuchts ende metten
anderen eijnde aen erve der kynderen ende
erffgenamen Willem Aertss ten Dungen, metter
geheelder steeghe Te samen metten last dat desen
camp sal moeten gedogen te laten wegen allen den
ghenen die daer toe gerecht sijn

R 1547, fo 264-264, 6-12-1633

Ende mits welker erffscijdinge ende deijling
eenen camp weijlant drije mergen lants oft daerontrent groot sijnde, gelegen binnen het vrydom der voors.
stadt van Shertogenbossche opte Dungen ter plaetsse genoempt jnt Wout
tussen erfhe Aelken wedue Jans Aertss van der Donck met hare kynderen aen d een zijde
ende tussen erve mr. Rogier van Griensven raetsheer deser stad, Jan Henricx ende Adriaans Claessen aen d
ander zijde,
streckende met een eijnde op erve Sebert Lambert vuchts
ende metten anderen eijnde aen erve der kynderen ende erffgenamen Willem Aertss ten Dungen,
metter geheelder steeghe
Te samen metten last dat desen camp sal moeten gedogen te laten wegen allen den ghenen die daer toe
gerecht sijn.

Met behulp van diverse andere bronnen kan deze kamp worden gevonden in het kadaster als B1311-1315.
De belending komt uit op

Aalke wed J A van der Donck B1316+1317;

Rogier van Griensven B1308-1310; Jan Henriks B1282-1307; Adriaan Claassen een kamp onder
Berlicum achter B1308-1310;

Sebert Vuchts een kamp onder Berlicum,
en kinderen Willem Aarts B1377 (zie figuur 1).

De *gehele steeg* die bij deze kamp hoorde zal wel die aan de linkerkant zijn geweest. Dit was dus geen
gemene straat, maar een *eigen* weg.

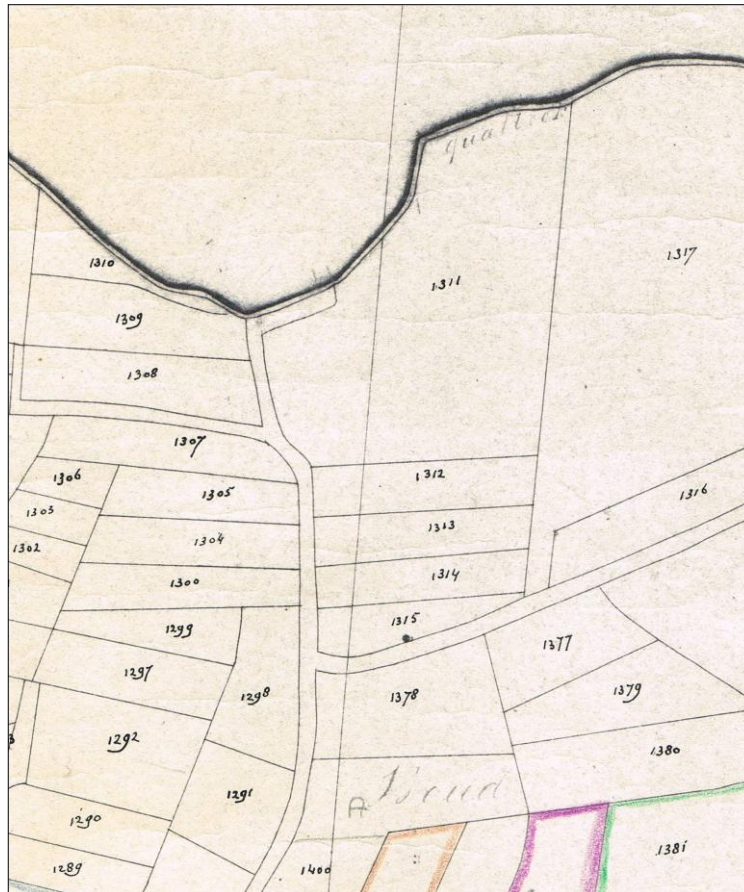


Fig. 1. Uitsnede uit het kadaster van 1832 sekte B 2° blad. Geheel bovenaan de qualbeek. De straat van het Woud staat niet op dit kaartfragment maar bevindt zich verder naar het westen (west is beneden).

In fig. 1 staat de kamp B1311-1315 ongeveer in het midden. Oorspronkelijk was het, ook in 1633, één perceel weiland, maar later in de 17^e eeuw was de omschrijving *eenen camp weijlants met 2 veldekens teulands, 3 mergen samen*.³ In het verpondingsboek van 1704 staat *Hier van zijn 4 percelen nieuw land gemaakt: het geerveld naast de steeg 19½ roede, en veldjes van 29 r, 30½ r en 32½ r*.⁴



Op de topografische kaart wordt de kamp met een pijl aangewezen (noord is boven).

Fig. 2. Deze kaart is van 1956, dus van voor de ruilverkaveling die het landschap er onherkenbaar heeft veranderd.



Fig. 3. negatief 125

Deze foto toont de kwalbeek die de grens tussen Den Dungen en Berlicum vormde. Het weiland rechts, met de twee knotwilgen, is de kamp van de akte die onder de loupe wordt genomen. Links van de kwalbeek is het Berlicum.

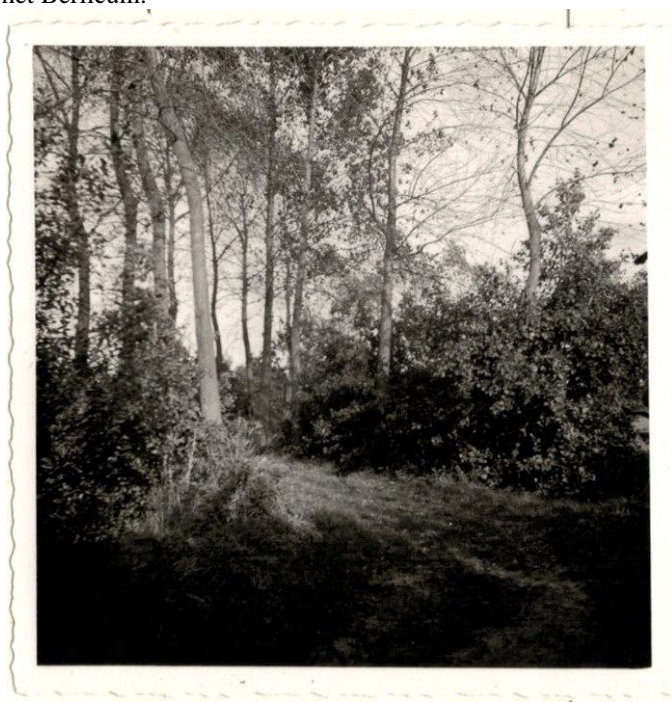


Fig. 4. negatief 124

Dit is de bocht in de weg tussen de percelen 1307 en 1311 met populieren en elzen. Beide foto's fig. 3 en 4 zijn uit 1961.

De 10 pond voor de armen uit A274

De kinderen van Jan Roelofs van Hedikhuijsen en Katarina Lamberts Keelbreker waren Antonis en Agnes. Zij hadden van hun ouders het huis A274 en land bij *de hoge vonder* op den IJvelaar geërfd en verkochten het aan Boudewijn Henriks Vilt⁵. Boudewijn beloofde daarbij aan de kinderen o.a. een cijns van 20 pond jaarlijks, welke rente gelost zou kunnen worden met 2 x 70 peters.⁶

Nadat Boudewijn de helft van de jaarcijns met 70 peters had gelost droeg Gerard Roelof Emonts als weduwnaar van Agnes dat geld op aan hun kinderen.⁷ (1 peter = 18 stuivers)

Op Boudewijns huis rustte nu nog de verplichting Gerard een jaarcijns van 10 pond te betalen. (1 pond = 7 stuivers; de rente bedroeg blijkbaar 5½ %.)

Gerard droeg deze cijns van 10 pond op aan Henrik Heijmerik Peters, zijn schoonzoon, en Henrik aan de Armen van Den Dungen⁸; beide schepenbrieven daarvan zitten in het kerkarchief van Den Dungen.⁹

Nu rustte dus op het huis van Boudewijn de last van 10 pond jaarlijks te betalen aan de Armen van Den Dungen, ofwel de Tafel van de Heilige Geest.

Op de achterzijde van het charter in het kerkarchief staat:

Peter Dirck Thoniss van den Yvelaer;

Adriaan Wouters van den Bosch getrouwt met Heijlke dochter Peter Dirckx Thoniss van den Yvelaer.

Dit zijn de eigenaren geweest van het huis resp. van 1646-1667 en van 1667-1701.

De last van 10 pond wordt vermeld in akten uit 1519, 1527, 1550, 1620, 1646, 1667, 1701 en 1795.¹⁰

Deze rente voor de Armen is dus gedurende 3 eeuwen betaald geworden.

De opbrengst van deze rente en van andere werd gebruikt om de armen bij te staan, zoals de armmeesters voor notaris De Gram verklaarden. Een van de activiteiten¹¹ van de armmeesters was het aanbieden van maaltijden zoals verklaard werd in de attestatie.

*Jan Janssen Spierincx, 61 jaar, en Anthonis Huijbers van der Merendonck, 52 jaar, beide geboortich tot Dungen, verklaren tbv de tegenwoordige H.Geestmeesteren van den Dungen dat er 4x per jaar werd gespijnt in de kercke van den Dungen, nl. op den pincxtavont, op den goeden vrijdag ende op kersavont ende op assele woensdach ende voorders hebben de voors. H.Geestmeesters soo veel als doenelijck was de aermen alhier ondertusschen tot hun versoeck geassisteert ende geholpen met gelt ende andersins, ... ende dat hetselve bij alle de rekeningen [d.w.z. de jaarlijkse armenrekeningen] ende het **spijntboeck** sal konnen bethoont worden.¹²*

Het *spijntboeck* is niet bewaard gebleven; duidelijk is dat de ontvangers van de maaltijden werden geregistreerd.

Lenert vs Cathelijn

Op de plaats waar tot 1540 de windmolen van Den Dungen stond (nu St. Jacobusstraat 8) bouwde Floris Lenaarts *de smid* een huisje met een smidse.

Drie naaste burens legden, na het overlijden van Floris, een verklaring af ten behoeve van Cathelijn weduwe van Floris.¹³

Het waren Meeus Handrix van Venroij, 46 jaar, van St. Jacobusstraat 13,

Goijart Sijmon Berniers, 42 jaar, van *De Linde* tegenover de smidse, en

Margriet vrouw van Goijart Simon Berniers, 45 jaar.

Ze vertelden dat Lenaart zoon van Floris aan een smid uit Erp *de smis met allen het gereetschap* had verkocht; deels was dat van Cathelijn vanwege wijlen haar man, deels van Lenaart vanwege zijn vader. De koopsom was 95 gulden.

Daarna heeft Lenaart haar bij zich ontboden, zo staat het er, en heeft haar gezegd

Lijn, maij, ick heb daer een coopmanschap gedaen, ick heb de smis met allen de instrumenten vercocht, soo wel u als de mijne, ende ick en hoop niet dat ghij mijn woort leugenen zult, want als ghij het u daer naer daer vuyt sout willen trecken, soo soude ghij mijn coopmanschap te niet maecken.

waarop Cathelijn antwoordde

Lenert, dat en sal ick niet doen, als den ijsereman ten bosch t gelt heeft dan sij ick te vreden

waarop Lenaart heeft geantwoord

dat gelove ick u, wij sullen saemen bij den ijserman gaen ende wij sullen maecken dat hij te vreden is
haar daarop de hand gevende. (Let even op de ontkennde zinnen met *en*).

Lenaart had hen gezegd dat zijn deel 70 gulden zou zijn, en dat van Cathelijn de rest.

Meeus had zelfs gezien dat de smid uit Erp de 95 gulden aan Lenaart had overhandigd, en dat Cathelijn daar niet bij was.

De rol van *de ijserman* is niet duidelijk. Het lijkt dat Cathelijn bij hem een schuld had en dat haar aandeel in de verkoop van de smidse bedoeld was voor betaling daarvan.
De afloop is onbekend.

Dungense import (20), de kinderen van Cool Woutgers

Cool Woutgers en Henrica Jans, die rond 1500 in Berlicum aan de overzijde van de Aa woonden *op belver*, hadden 9 kinderen waarvan er 5 nageslacht hadden in Den Dungen. Voor Marten, Willem, Elizabeth en Geertrui geldt dat ze dit niet hadden, althans niet in de eerste generaties.
In het overzicht staan kort samengevat de generaties die naar Den Dungen leidden (de cijfers zijn van GDD).

Cool Woutgers Colen

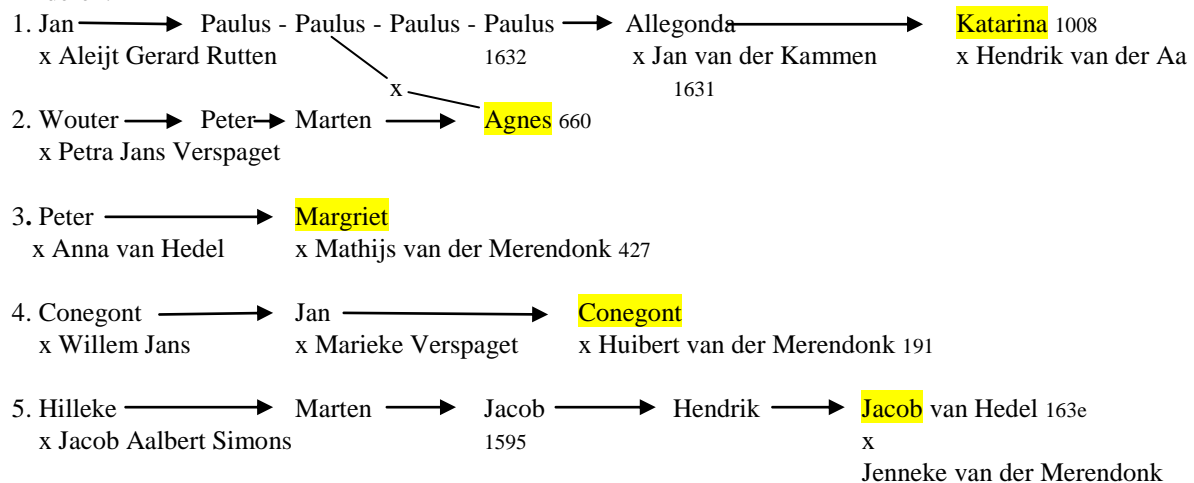
x GDD 1973

Henrica Jan Woutghers

=Henrica Jan Jan Woutger Martens



kinderen:



Hendrik en Katarina woonden in Den Dungen¹⁴, evenals Conegont en Huibert¹⁵. Agnes was de vrouw van de "tweede" Paulus. Margriet en Mathijs hadden een huis op de Keer. Jacob was borgemeester van Den Dungen in 1698¹⁶.

Nog eens vernadering

A enkele malen hebben we voorbeelden van vernadering gezien.¹⁷
Vanwege het bijzondere karakter hebben we er toch nog een.

De personen in deze naasting zijn:

Jan van den Kamp, hij trouwde met Margriet Henrik Roefs van Zittart (GDD 249d).

Willem *tepper*, hij was de man van Agnes Peters Vogel (GDD 158b).

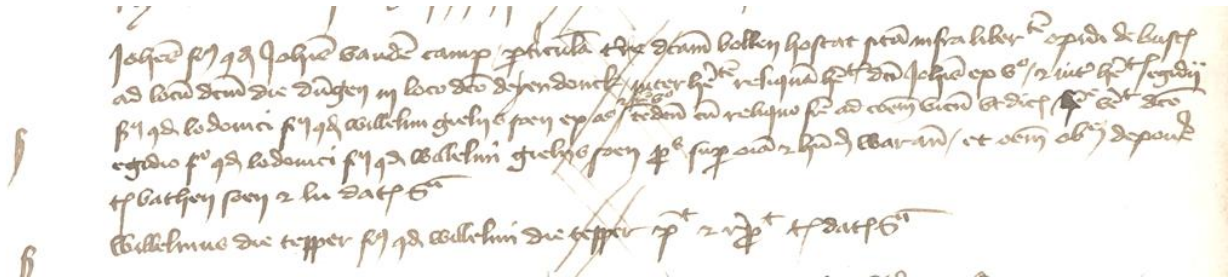


Fig. 5. R 1221, fo 108.

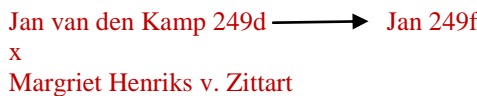
In deze akte (fig. 5) verkoopt Jan zoon wijlen Jan van den Camp een stuk land, genoemd *bollen hostat*, aan Gielis zoon wijlen Lodewijk zoon wijlen Willem Gielissoen.

De onderste regel in deze akte "*Willem die tepper z w Willem die tepper prebuit et reportavit testes datum supra*" betekent dat Willem van zijn naastingsrecht afstand deed (*getuigen en datum als boven*)¹⁸; dat wil zeggen dat Willem het land zou kunnen naasten met het recht van vernaardering en dus het land zou kunnen verkrijgen, maar er geen gebruik van wilde maken, en - in dit kader het belangrijkste - dat Willem en Jan verwanten waren. De koop door Gielis bleef in stand.

Een andere akte bevestigt dat Jan en Willem familie van elkaar waren.

Toen Agnes dochter van wijlen Willem *tepper* afstand deed van een huis en een kamp land op de Eiken-donk deed zij dat met toestemming van haar naaste familie, waaronder Jan Jans van den Camp.¹⁹

Met behulp van enige andere akten kunnen deze twee deelgenealogieën worden opgesteld.



Met geen mogelijkheid levert dit een vernaderingsschema op (zoals eerder gebruikt²⁰).

De oplossing werd gevonden in een akte uit 1428 (fig. 6)..

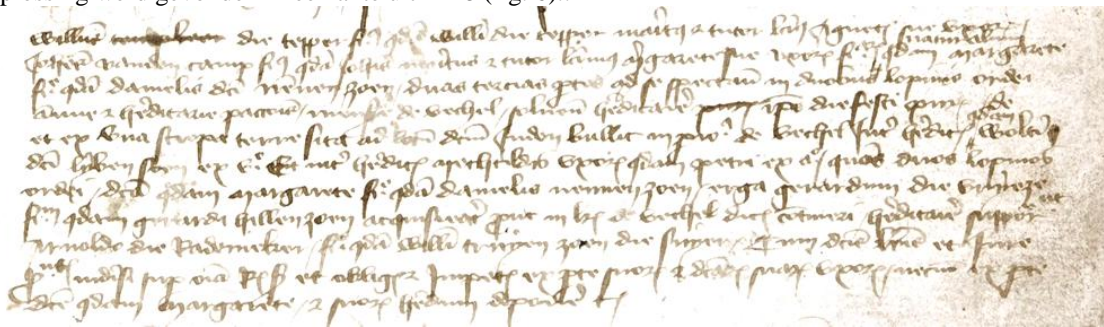


Fig. 6. R 1197, fo 377, 20-1-1428

Willem die tepper z w Willem die tepper als man van Agnes zijn vrouw en
 Jan van den Camp z w Jan als man van Margriet zijn vrouw
 (beiden) natuurlijke dochters van Margriet dochter van Daniel Nennensoen,
 2/3 van een pacht van 2 lopen gerst Vechelse maat uit land in Vechel, welke pacht Margriet Daniel Nennensoen had verkregen tegen Gerard die Vryze (brief van Vechel),
 dragen zij op aan Arnt die rademaker z w Willem Truijnsen die snijer.

Arnt die rademaker was hun vermoedelijke zwager die de resterende 1/3 bezat en na de overdracht de gehele pacht.

Dit levert blad 3622 op.

GDD blad 3622

Margriet dr w Daniel Nennenzoon¹
 (Nennenzoon = zoon van Nenna)
 overleden voor 1428¹

x

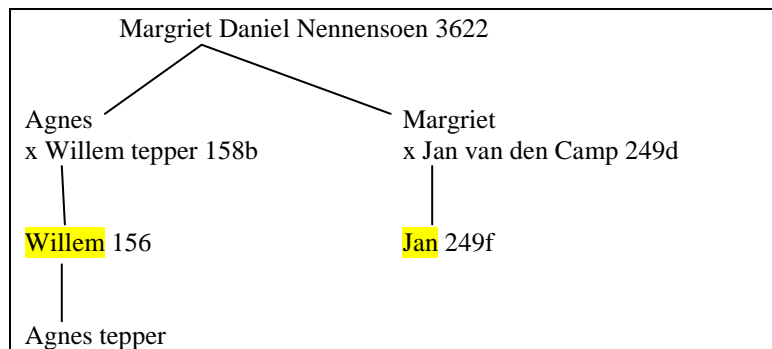
..

kinderen:

1. Agnes¹, nat. dr.¹ van Peter Vogel
 x Willem die tepper² z w Willem die tepper¹, zie blad 158b
2. Margriet¹, nat. dr.¹ van Henrik Roefs
 x Jan van den Camp² z w Jan¹, zie blad 249d
- 3? NN
 x? Arnt die rademaker¹

1. R 1197, fo 377, 20-1-1428 [Willem en Jan dragen Arnt die rademaker z w Willem Truijen die snijer 2/3 op van een pacht die Margriet had verkregen tegen Gerit die Vryeze z w Gerit Hillensoen (brief van Vechel)]
2. R 1199, fo 25v, 31-1-1429 [maning pacht die Jan gekocht had van Willem, welke pacht Henrik z w Trude uten Waude en Gobel van den Berghe als lijfpacht beloofd hadden aan Jan z Engbert vten Campe]

Het vernaderingsschema moet dus zijn:



Waar woonde notaris De Gier?

Adriaan de Gier, notaris in Den Dungen, weduwnaar van Mechelina Couwenberg, droeg in 1808 het vruchtgebruik van huis en hof in Den Dungen *bij de groote kerk*, groot 4 lop 7 r, op aan de 7 kinderen van zijn eerste huwelijk Isabella-Elizabet, Hendrina-Johanna, Jan-Hendrik, Livina, Wilhelmina, Martinus en Antonetta-Wilhelmina.²¹

Om te achterhalen om welk huis het hier gaat kan het bevolkingsregister van 1810 gebruikt worden. Als bewoners van het 54^e huis staan Adriaan en 3 van die kinderen genoemd (Isabella, Martinus, Antonetta) samen met zijn 2^e vrouw Sabina Musquetier en hun kinderen Abraham, Mechelina en Hendriik. Het register somt zonder adres alleen maar bewoners met hun geboortedatum op. Het zal er dan om gaan of in de volgorde van de huizen kan worden bepaald welk huis De Gier bewoonde.

nr bewoners	vermoedelijke huidige adres
50 Dina en Peter van den Water	Litsestaat 12-14
51 Nicolaas van Osch en zijn vrouw Joanna Valkenburg	Litsestraat 8-10
52 Piet van Vechel en zijn vrouw Maria van den Oetelaar	Litsestraat B348 ²²
53 Francis Ceelen en zijn vrouw Antonia op t Hoog en 2 kinderen	Litsestraat B348 ²²
54 familie De Gier	
55 ?	
56 Hendrik van Osch en zijn vrouw Joanna-Maria Meulenbroek en kinderen	Boschpad 2, B269

Hieruit is op te maken dat De Gieren in de Litsestraat woonden tussen B348 en de kerk.

Daarna kan in het verpondingsboek gezocht worden naar een huis in bezit van Adriaan de Gier. Dat blijkt B346 te zijn. Hij kocht het in 1789. Verwarrend is dat het verpondingsboek als grootte opgeeft 4 lop 3 r en de akte uit 1808 4 lop 7 r. De 6 personen in "huis 55" zou het personeel van de notaris kunnen zijn.

Dit huis B346 werd afgebeeld in enkele prentboeken.²³

In de beschrijvingen van deze afbeeldingen worden als eigenaren/bewoners genoemd burgemeester Gerardus Godschalk en Steven van de Schoot. Maar het is interessanter dan dat.



Het kadaster van 1832 (hiernaast) toont huis en nog een gebouw B345+346. Het noordelijke gebouw is op de afbeelding²² te herkennen als het achterhuis van een boerderij met grote schuurdeuren. Het zuidelijke gebouw is "het huis van Steven van de Schoot."



Fig. 7. Huis B346 in de Litsestraat. Ansicht uit het 2^e en 3^e prentboek²².

Dit is duidelijk een niet-boerderij en de veronderstelling ligt voor de hand dat De Gier het liet bouwen als sjeke 18^e eeuwse notariswoning.

Het erf is in het verpondingsboek te vinden als:

- de 5 kinderen van Francis Jans van Veggel 1780 5/6; Johannes van der Meulen 1786 1/6
- Adrianus de Gier koop '89
- Gerardus Godschalk koop 1815, het geheel bij koop 1819.

Samengevat: Het huis van Steven van de Schoot is het huis van notaris De Gier.

Het notarishuis werd in 1929 afgebroken en de boerderij in 1932²⁴



Fig. 8. Foto uit ca. 1920, die bij Marie Smits, Grinsel 81 in de gang hing; 1961, negatief 163.

Tussen de kerk en B346 staat het klooster.

-
- ¹ P. Kruse en H. Lysen, Provinciale Almanak voor Noord-Brabant 22^e jrg, 1959, Alphen aan den Rijn 1959, blz 317. De zgn. kleine lopense van 33 $\frac{1}{3}$ roeden die in gebruik was in St.-Michielsgestel en omgeving.
- ² R 1547, fo 262, 6-12-1633.
- ³ R 1636, fo 241v, 21-12-1697.
- ⁴ Verpondingsboek 1704, fo 256v.
- ⁵ Zie Dungense Historiën 15 (2021), blz 47.
- ⁶ R 1265, fo 143v, 19-2-1496.
- ⁷ R 1269, fo 228v, 26-1-1501.
- ⁸ R 1271, fo 455v, 7-11-1502; R 1271, fo 168v, 11-5-1503.
- ⁹ RA NB., Kerkarchief DD, inv. nr. 1.
- ¹⁰ R 1292, fo 239; R 1306, fo 354v; R 1353, fo 130v; R 1532, fo 57; R 1602, fo 60; R 1642, fo 203; R 1636, fo 380; R 1791, fo 73v.
- ¹¹ Over de armen werd eerder geschreven in Dungense Historiën 3 (2009), blz 33.
- ¹² RA NB, Notaris Alexander Grahame, N1 (oud inv. nr. N1049), blz 390, 24-2-1653. Getuigen Mr. Jan Handricx van Uden en Denis Lamberts.
- ¹³ N 1049, blz 541, 16-11-1654.
- ¹⁴ N 1078, fo 62, 5-5-1760.
- ¹⁵ doopboek St. Jan, Den Bosch, bij de doop van hun zoon Willem 7-5-1576.
- ¹⁶ N 1054, 24-10-1698; N 1055, fo 81, 23-9-1699.
- ¹⁷ Dungense Historiën 4 (2010), blz 7; 11 (2017), blz 4; 12 (2018), blz 23.
- ¹⁸ R 1221, fo 108, 18-6-1451.
- ¹⁹ R 1242, fo 178v, 15-4-1473.
- ²⁰ Schema 12, 13 en 14 in Dungense Historiën 4 (2010), blz 7.
- ²¹ R 1794, fo 36, 12-5-1808.
- ²² B 348 bestond uit 2 woningen, volgens R 1781, fo 50v.
- ²³ Den Dungen in oude ansichten, 1971, foto 4; Bekijk 't maar! Fotoboek Den Dungen, 1982, blz 24; en Dorpsalbum, Den Dungen in ansichten, 2007, blz 26, waar het bij de laatste 2 om dezelfde ansicht gaat.
- ²⁴ Hulpkaart kadaster Den Dungen sectie B nr 265 resp 273.